Vladas Žulkus

KASINĖJIMAI ŠVENTOSIOS UOSTE

1985 m. PKI, dalyvaujant Jūrų muziejui-akvariumui (jūreivystės istorijos skyriaus vad. V. Drevinskas), žvalgė Šventosios senojo uosto teritoriją. Kairiajame upės krante ("Žemaičių mieste") ištyrė 1 plotą ir padarė 17 šurfų (viso ištirta 538,5 m^2) bei išgręžta 4 gręžiniai. Kultūrinis sluoksnis rstas 0,2-0,3 m gylyje, jo storis - 0,5-1,5 m. Dešiniajame Šventosios krante ("kuršių mieste") 28 šurfuose ištirta 142,5 m^2. 0,3-1,3 m gylyje aptiktas 0,2-1 m storio kultūrinis sluoksnis. Bendras 1985 m. ištirtas plotas sudarė 681 m^2. Žvalgyta teritorija numatoma artimiausiu metu užstatyti.

Kairiajame Šventosios krante esanti lėkšta kalvelė šalia upės vingio prieš kasinėjant žvalgyta geofiziniais metodais. A. Melnikovas (Leningradas) ir A. Staniukovičius (Maskva) protoniniu magnetometru 800 m^2 plote nustatė magnetinio lauko anomalijas, kurių vietoje aptiktos ūkinės duobės ir pamatų liekanos.

Šioje vietoje 467,5 m^2 plote buvo atidengtos XVII a. paskutiniojo ketvirčio gyvenamojo namo liekanos. Pastatas buvęs medinis, turėjęs nesurištus skiediniu akmenų pamatus. Namas buvęs apie 11,5x14,7-15 m (40x51 pėdų) dydžio. Jis orientuotas tiksliai pagal pasaulio šalis, simetriško plano, tik su išpjova PR kampe. Jo centre rasti kaminovirenės (4,5x4,8 m) pėdsakai. Kaminas turėjo moliu rištus akmeninius pamatus, nedegtų plytų aslą ir, atrodo, tokių pat plytų sienas. Jo R krašte buvo židinio pakura. Š namo pusėje buvo dvi patalpos, apšildomos krosnimis, pakuriama iš kamino. Kita tokia pat 1,25x2 m dydžio krosnis šildė apie 30 m^2 dydžio kambarį P pastato dalyje. V-R kryptimi namas per erdvias priemenes ir kaminą - virenę buvo pereinamas kiaurai. Priemenėse buvo nedidelės patalpos, skirtos, matyt, podėliui. Visose

gyvenamose ir negyvenamose patalpose buvo lentų grindys. Namo langai buvo rombo, stačiakampio ir trikampio formos žalsvo stiklo švino rėmeliuose tarp geležinių strypų.

Į P nuo pastato yra buvęs ūkinis kiemas, grįstas akmenimis. Kieme rastos 4 ūkinės duobės. Duobės apie 2,2-3 m skersmens, iki 1,5 m gylio. Iš duobės prie namo PR kampo išpjovos į kitas dvi buvo nutiesti latakai, kurių vienas klotas lentomis. Tas latakas vedė į mediniu stogeliu dengtą duobę. Padrikas akmenukų grindinėlis buvo ir į V nuo namo iki pat dabartinės upės vagos, kur kadai stovėjęs dar vienas namas, nuplautas upės. Šioje vietoje, Šventosios dugne, 2-2,5 m gylyje guli stambūs akmenys, daug olandiškų plytelių, olandiškų čerpių, tarp kurių rastas XVII a. antrosios pusės koklis.

Vienoje iš ūkinių duobių ir tarp kamino-virenės pamatinių akmenų rasta neglazūruotų heraldinių koklių su 1648 m. data, inicialais IB ir "plyta", apsupta trijų kryžių. Šis herbas - "kapas", kaip nustatė MA II bendradarbis E. Rimša, priklausė Bilevičių giminei. Kokliai bei prūsiškas šilingas su 1628 m. data rodo, kad šioje vietoje gyventa ir XVII a. pirmoje pusėje - viduryje.

Didžiausią radinių dalį ūkinėse duobėse, pastate ir jo aplinkoje sudarė keramika: raudonai degti puodai, glazūruotos puodynės, keptuvės, lėkštės. Rasta reiniškos keramikos, majolikos, fajanso, daug olandiškų pypkių. Kokliai žaliai ir juodai glazūruoti, puošti augaliniu reljefu arba heraldiniais ereliais. Gausu stiklo. Be įprastinių butelių buvo ir brangių atvežtinių indų: skaidraus, žalsvo ir balto stiklo taurių, įvairių bokalų ir stiklinaičių. Nemaža apyvokos daiktų: peiliukai su kaulo kriaunomis, 4 žalvariniai sidabruoti šaukštai su gamybos ženklais, sagtelių, kilpų, žėrutinio skalūno galąstuvas, akmeninių tinklo pasvarų. Rasta daug geležinių vinių, kabių, kniedžių. Rasta grifelinių pieštukų nuolaužų ir

apsido lentelių rašymui. Gintaro dirbiniai vietinių meistrų darbo: keletas karoliukų, du širdies pavidalo kabučiai (vienas iš jų puoštas graviruojant, antras - inkrustacija), inkrustuota su inicialais saga. Pastate ir ūkinėse duobėse surinktos 24 įvairių kraštų ir miestų monetos (monetos nustatė E. Ivanauskas ir M. Balčius). Rasta prekybinė plomba, importinė keramika ir stiklas liudija čia gyvenus turtingą pirklį. Jo namas XVII-XVIII a. riboje, atrodo, degė. XVII a. antrosios pusės Šventosios uosto planuose šioje vietoje pažymėta anglų pirklių gyvenvietė. Apie 150 m šiauriau tyrinėto ploto šurfuose aptiktos dar vieno XVII-XVIII a. pastato žymės.

Žvalgant teritoriją dešiniame upės krante, surinkta XVII-XVIII a. keramikos, rasta namų apyvokos daiktų, aptiktos XVII a. pastato liekanos. Kultūriniai buvusio "kuršių miesto" sluoksniai aptikti ir palei kopas pliaže, jie dabar plaunami jūros.

Mikas Balčius, Eugenijus Ivanauskas

ŠVENTOSIOS ANGLŲ PIRKLIŲ KONTOROS NUMIZMATINĖ MEDŽIAGA

Tyrinėjant anglų pirklių kontoros teritoriją Šventojoje (žr. šio leidinio p. 89), rastos 24 monetos: Lietuvos - 3 vnt., Lenkijos - 3 (falsifikatai), Lenkijos - Elbliongo miesto - 1, Švedijos - Rygos miesto - 4, Prūsijos - 10, Suvienytųjų Nyderlandų - Gelderno - 1, Suvienytųjų Nyderlandų - Groningeno ir Omelando - 1 ir vienas neidentifikuotas šilingas. Monetų emisijų ribos apima 1623 (1628) - 1694 m., o vartojimo ribos (nustatyta remiantis nusidėvėjimu) apima XVII a. antrąją pusę: 1650-1660 m. priklauso 6 monetos, 1660-1670 m. - 1, 1670-1680 m. - 7, 1680-1690 m. - 7, 1690-1700 m. - 2.